

УДК: 314.18:316.42(477)
JEL classification: J11, R23, O15
DOI: 10.35774/rarrpsu2025.30.147

Дмитро ШУШПАНОВ

доктор економічних наук, професор
завідувач відділу демографічного моделювання та прогнозування
Інститут демографії та досліджень якості життя
імені Михайла Птухи НАН України, м. Київ,
E-mail: shdg2011@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5220-3449>

Андрій ТВЕРДОХЛІБ

аспірант відділу демографічного моделювання та прогнозування
Інститут демографії та досліджень якості життя
імені Михайла Птухи НАН України, м. Київ
E-mail: shdg2011@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5220-3449>

РЕГІОНАЛЬНІ ВИМІРИ СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНОЇ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ УКРАЇНИ: ОЦІНЮВАННЯ ТА ПРОСТОРОВІ ДИСПРОПОРЦІЇ

АНОТАЦІЯ

Вступ. Повномасштабна війна в Україні актуалізувала потребу у переосмисленні підходів до аналізу демографічних процесів на регіональному рівні в умовах глибокої невизначеності та обмеженості статистичної інформації. За відсутності повноцінних емпіричних даних зростає значення фундаментальних методологічних і концептуальних підходів, що дозволяють структурувати аналіз здатності регіонів зберігати та відновлювати людський потенціал у післякризовий період.

Мета дослідження. Метою статті є теоретико-методологічне обґрунтування концептуальної рамки оцінювання регіональних вимірів соціально-демографічної резильєнтності України та формування аналітичної структури для дослідження просторових диспропорцій адаптаційного і відновлювального потенціалу регіонів у воєнний і повоєнний періоди.

Методи дослідження. Дослідження ґрунтується на системному та міждисциплінарному підходах, узагальненні міжнародних концепцій резильєнтності населення та критичному аналізі сучасних підходів до її оцінювання. Запропоновано блокову методологічну структуру соціально-демографічної резильєнтності, що поєднує демографічні, міграційні, соціально-економічні та інституційні виміри без застосування повноцінних кількісних розрахунків, з урахуванням обмеженої доступності статистичних даних.

Результати. Обґрунтовано доцільність використання соціально-демографічного підходу до аналізу резильєнтності регіонів та виокремлено ключові змістові блоки як аналітичні виміри оцінювання адаптаційного та відновлювального потенціалу. Показано, що така структуризація дозволяє інтерпретувати просторові диспропорції соціально-демографічної резильєнтності в Україні в умовах війни без опори на повноцінну емпіричну базу.

Перспективи. Перспективи подальших досліджень пов'язані з подальшою формалізацією інструментарію оцінювання, уточненням системи показників для окремих блоків та емпіричною апробацією запропонованого підходу на основі оновлених статистичних і адміністративних даних.

Ключові слова: соціально-демографічна резильєнтність; методологічний підхід; регіональний аналіз; повоєнне відновлення; просторові диспропорції.

Формули 0; рис. 1; табл 2; бібл.15

Dmytro SHUSHPANOV, Andrii TVERDOHLIB

REGIONAL DIMENSIONS OF SOCIO-DEMOGRAPHIC RESILIENCE IN UKRAINE: ASSESSMENT AND SPATIAL DISPARITIES**ABSTRACT**

Introduction. The full-scale war in Ukraine has highlighted the need to reconsider approaches to the analysis of demographic processes at the regional level under conditions of profound uncertainty and limited availability of statistical data. In the absence of comprehensive empirical evidence, fundamental methodological and conceptual approaches become increasingly important, as they allow for structuring the analysis of regions' capacity to preserve and restore human potential in the post-crisis period.

Purpose of the study. The purpose of the article is to provide a theoretical and methodological justification of a conceptual framework for assessing regional dimensions of socio-demographic resilience in Ukraine and to develop an analytical structure for examining spatial disparities in regional adaptive and recovery potential during the war and post-war periods.

Research methods. The study is based on systemic and interdisciplinary approaches, synthesis of international concepts of population resilience, and critical analysis of existing approaches to its assessment. A block-based methodological structure of socio-demographic resilience is proposed, integrating demographic, migration, socio-economic, and institutional dimensions without relying on full-scale quantitative calculations, taking into account the limited availability of statistical data.

Results. The relevance of a socio-demographic approach to the analysis of regional resilience is substantiated, and key substantive blocks are identified as analytical dimensions for assessing adaptive and recovery potential. It is shown that such structuralization enables interpretation of spatial disparities in socio-demographic resilience in Ukraine under wartime conditions without reliance on a complete empirical base.

Prospects. Further research prospects are related to the subsequent formalization of assessment tools, refinement of indicator systems for individual blocks, and empirical testing of the proposed approach based on updated statistical and administrative data.

Keywords: socio-demographic resilience; methodological approach; regional analysis; post-war recovery; spatial disparities.

Formulas: 0, **fig.:** 1, **tabl.:** 2, **bibl.:** 15.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями

Повномасштабна війна суттєво загострила демографічні та соціальні дисбаланси розвитку України, трансформувавши тривалу демографічну кризу у системну загрозу відтворенню людського потенціалу національного та регіонального рівнів. Масова вимушена міграція населення, зниження народжуваності, зростання смертності, погіршення стану здоров'я та нерівномірність просторових втрат населення призводять поглиблення диференціації у соціально-демографічній структурі регіонів. Це відбувається на фоні тотального скорочення чисельності населення. За оцінками фахівців Інституту демографії та досліджень якості життя імені Михайла Птухи НАН України, за інерційним сценарієм чисельність населення України до 2040 року може скоротитися до 23–25 млн осіб, причому понад 50 % становитимуть особи віком 50 років і старші [15]. Такі зрушення суттєво обмежують потенціал економічного відновлення та підсилюють регіональні диспропорції розвитку.

Війна також спричинила безпрецедентні міграційні втрати. За даними UNFPA, у 2022–2024 рр. Україна зазнала масштабного відтоку населення, який поєднував зовнішню вимушену міграцію з внутрішнім переміщенням, що нерівномірно вплинуло на демографічну структуру регіонів та посилило навантаження на соціальну інфраструктуру приймаючих територій [6]. У поєднанні зі зниженням народжуваності та зростанням смертності це формує довгострокові ризики депопуляції, особливо для прифронтових і деіндустріалізованих регіонів.

Проблема оцінювання соціально-демографічної резильєнтності має безпосередній зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. У науковому вимірі вона пов'язана з розвитком

міждисциплінарних підходів до аналізу демографічної динаміки та вдосконаленням методів кількісного вимірювання резильєнтності у просторовому розрізі. У практичному вимірі результати таких досліджень є необхідною основою для формування регіональної політики повоєнного відновлення, визначення територій із критично низьким відновлювальним потенціалом і цільового спрямування соціально-демографічних інтервенцій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про те, що дослідження демографічної резильєнтності є особливо актуальні як на глобальному рівні, так і в специфічному контексті України. Сучасні вітчизняні вчені визначають демографічну резильєнтність як здатність суспільства забезпечувати зміну поколінь, підтримувати демографічний баланс та мінімізувати негативні наслідки руйнівних потрясінь, таких як повномасштабна війна та пандемія COVID-19 [15]. Наукова новизна останніх вітчизняних розробок полягає у виокремленні таких складових, як репродуктивна, сімейна та міграційна резильєнтність, а також стійкість системи охорони здоров'я.

У міжнародному дискурсі, представленому документами Фонду ООН у галузі народонаселення (UNFPA) та Європейської Комісії, демографічні зміни розглядаються як один із п'яти мегатрендів, що формують спільне майбутнє [6]. Демографічно резильєнтні суспільства – це ті, що здатні передбачати динаміку населення та використовувати можливості, які приносять ці зміни (наприклад, «демографічний дивіденд»), для забезпечення сталого розвитку. Європейська Комісія у своєму «Демографічному інструментарії» наголошує на важливості інвестицій у людський капітал, підтримці молоді та створенні «суспільства довголіття» [3].

У контексті України міграційна складова аналізується через призму адаптації внутрішньо переміщених осіб та потенційного повернення біженців, що є критичним для повоєнної відбудови. Окрім системних факторів, дослідження, вказують на важливість соціальної підтримки та мереж як ключових корелятивів особистої стійкості, що допомагають адаптуватися до стресу [13].

Так, порівняльні дослідження вказують на суттєві відмінності: у сільських районах соціальна резильєнтність базується на неформальних мережах та високій згуртованості, тоді як у міських умовах вона більше залежить від формальних інституцій та розгалужених місткових зв'язків [11].

Дослідження LIFE-Adult-Study підтверджує, що соціальна підтримка та наявність розвиненої соціальної мережі є найважливішими предикторами особистої стійкості, причому ці чинники мають навіть більше значення, ніж соціодемографічні характеристики, такі як вік чи освіта. Таким чином, зміцнення соціальних зв'язків на рівні громад є стратегічним напрямом розбудови національної безпеки [13].

Таким чином, сучасна наука переходить від простого аналізу чисельності населення до комплексного вивчення адаптивних можливостей соціальних структур.

Мета дослідження – визначити методи оцінювання демографічної резильєнтності регіонів України та виокремити ключові чинники, що формують їхню здатність до відновлення у повоєнний період.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження соціально-демографічної резильєнтності ґрунтується на загальній теорії резильєнтності. У міжнародній практиці резильєнтність трактується як «здатність об'єкта – активу, організації, громади чи регіону – передбачати, протистояти, поглинати, реагувати, адаптуватися та відновлюватися після дії дестабілізуючого чинника». Це визначення стало основою для сучасних підходів до вимірювання та оцінки стійкості на рівні як окремих систем, так і територіальних спільнот [2].

Також зазначається, що резильєнтність доцільно розглядати не як статичний стан, а як динамічний процес або здатність, що розвивається в часі [9, 10]. Такий підхід, акцентує на тому, що резильєнтність охоплює широкий спектр систем – від дітей і сімей до соціальних інституцій і суспільств загалом. Її сутність полягає у здатності динамічної системи успішно адаптуватися до порушень, які загрожують її функціонуванню, життєздатності чи розвитку.

Водночас практичне застосування цього поняття потребує врахування специфіки кожного конкретного контексту – економічного, соціального, демографічного чи територіального. Саме тому при оцінюванні демографічної резильєнтності важливо враховувати не лише показники відновлення після демографічних шоків, але й чинники адаптації, передбачення ризиків та здатності

системи підтримувати розвиток у довгостроковій перспективі. В українських дослідженнях поняття демографічної резильєнтності трактується як «динамічна рівновага між демографічними втратами, адаптаційними ресурсами та потенціалом відновлення» [1].

Демографічна резильєнтність при цьому використовується для опису спроможності населення адаптуватися до шоків і зберігати здатність до відновлення демографічних процесів після криз [5; 8]. У низці досліджень резильєнтність визначається як здатність системи або суб'єкта «відновлюватися» після негативних впливів природного чи антропогенного характеру. Таке трактування зосереджується переважно на фазі реакції та відновлення після кризи, залишаючи поза увагою заходи, пов'язані з опором або передбаченням загроз, які також є важливими складовими резильєнтності.

Концепція демографічної резильєнтності поєднує три базові компоненти: стійкість, адаптивність і відновлюваність [15; 16] (табл. 1). Як зазначено в роботі О. Гладуна та співавторів (2024), резильєнтність розглядається не як статичний стан, а як процес – взаємодію демографічних механізмів із соціально-економічними та інституційними умовами [1]. Такий підхід узгоджується з європейською рамковою моделлю Demographic Resilience Index (Eurostat), що охоплює показники народжуваності, смертності, тривалості життя, міграційної мобільності та участі населення у ринку праці [4].

Таблиця 1

Основні компоненти концепції демографічної резильєнтності

Компонент	Змістове визначення	Демографічне тлумачення
Стійкість	Здатність системи протистояти деструктивним впливам	Збереження базових структур відтворення населення під час кризових подій
Адаптивність	Потенціал пристосування до змін середовища	Гнучкість міграційної, репродуктивної та соціальної поведінки населення
Відновлюваність	Можливість повернення до рівноваги після кризи	Відтворення чисельності, структури та якості населення після війни [14]

Примітка. Складено авторами

Теоретичним підґрунтям дослідження є адаптивно-системна модель, у якій демографічна система розглядається як така, що здатна зберігати функціональність у кризових умовах завдяки компенсаційним механізмам – внутрішній міграції, соціальній мобільності, підтримці репродуктивної поведінки та соціальній згуртованості [5; 14].

Демографічну резильєнтність доцільно розглядати й у соціальному контексті, тобто як соціально-демографічну резильєнтність.

Методику оцінювання соціально-демографічної резильєнтності доцільно формувати на основі поєднання українських та міжнародних підходів. Основним інструментом може бути інтегральний індекс соціально-демографічної резильєнтності (ІСДР), який з нашої точки зору може складатись з п'яти взаємопов'язаних блоків індикаторів:

- демографічна стійкість – коефіцієнти народжуваності, смертності, природного приросту, середня очікувана тривалість життя при народженні;
- репродуктивна резильєнтність – частка жінок репродуктивного віку, рівень народжуваності у вікових групах, охоплення послугами материнства;
- міграційна адаптивність – сальдо міграції, частка внутрішньо переміщених осіб, рівень повернення трудових мігрантів;
- соціально-економічна відновлюваність – рівень зайнятості, середні доходи, доступ до освіти та соціальних послуг;
- резильєнтність системи охорони здоров'я – спроможність медичних закладів підтримувати базовий рівень послуг, забезпеченість медичним персоналом, охоплення профілактичними програмами [8].

Кожен показник нормується у межах $[0;1]$ і зважується методом головних компонент (PCA). Для аналізу просторових відмінностей доцільним є застосування кластерного аналізу, що дає змогу виділити групи регіонів за рівнем демографічної резильєнтності.

Станом на 2025 рік повний обсяг інформації для побудови інтегрального індексу відсутній. Найбільш повними є оцінки загальних коефіцієнтів смертності, народжуваності та динаміки чисельності населення за регіонами України за 2022–2025 роки, які можуть використовуватись для розрахунку проміжного індикатора демографічної резильєнтності.

З огляду на обмеженість доступних даних, ІСДР доцільно формувати у двох форматах:

- core-індекс – охоплює показники, які доступні за 2022–2025 роки (оцінкові коефіцієнти народжуваності, смертності, зміна чисельності населення);
- extended-індекс – доповнюється даними про міграцію, зайнятість, доходи, медичне забезпечення після оновлення статистики.

Для умов неповних даних використовується адаптивне нормування з перерозподілом ваг, рекомендоване UNFPA та JRC [1; 5; 12]. Такий підхід дає змогу зберігати порівнянність результатів навіть за часткової відсутності показників. Аналіз доцільно здійснювати у трьох часових інтервалах – ex-ante, in-crisis та ex-post (табл. 2) – що відповідає міжнародній практиці вимірювання резильєнтності населення [8].

Таблиця 2

Динамічна модель демографічної резильєнтності

Етап	Зміст	Приклад для України
Ex-ante	базовий (довоєнний) стан	показники до 2022 року
In-crisis	період потрясіння	показники від 2022 року до завершення війни
Ex-post	відновлення після кризи	показники після завершення війни

Примітка. Складено авторами

Дані щодо внутрішньої міграції, зайнятості та доступу до медичних послуг наразі оновлюються до рівня 2022 року.

Наведена методика орієнтована на поетапне застосування: у короткостроковій перспективі (2025–2026) – для оцінки поточної стійкості демографічної системи; у середньостроковій (до 2030 року) – для розрахунку інтегрального ІСДР після відновлення повної статистичної звітності. Вона може бути використана у розробленні регіональних програм повоєнної відбудови, моніторингу демографічної безпеки та плануванні людського капіталу.

Оцінювання соціально-демографічної резильєнтності регіонів України в умовах війни та обмеженої доступності статистичних даних також потребує переходу від вузького набору демографічних показників до структурованого багатовимірного підходу, що дає змогу врахувати адаптаційні та відновлювальні можливості населення у ширшому соціальному контексті. У цьому зв'язку соціально-демографічна резильєнтність розглядається не як сукупність окремих індикаторів, а як комплексна характеристика, що формується на перетині демографічних процесів, соціально-економічних умов та інституційної спроможності регіонів.

З огляду на сучасні міжнародні підходи до аналізу резильєнтності населення та специфіку українського контексту, доцільним є виокремлення кількох змістових блоків, які відображають ключові виміри соціально-демографічної резильєнтності (рис. 1). Така структуризація має методичний характер і спрямована на формування аналітичної рамки для подальших кількісних досліджень після відновлення повноти статистичної звітності.

Перший блок – демографічна стійкість – характеризує здатність демографічної системи зберігати базові параметри відтворення населення під впливом кризових чинників. Він відображає загальний баланс народжуваності, смертності та очікуваної тривалості життя і слугує індикатором глибини демографічних порушень, спричинених війною.

Другий блок – репродуктивна резильєнтність – відображає потенціал відновлення народжуваності у середньо- та довгостроковій перспективі. Йдеться не лише про поточні

репродуктивні показники, а й про вікову структуру населення, соціальні умови реалізації репродуктивних намірів та доступність інституційної підтримки материнства і дитинства.

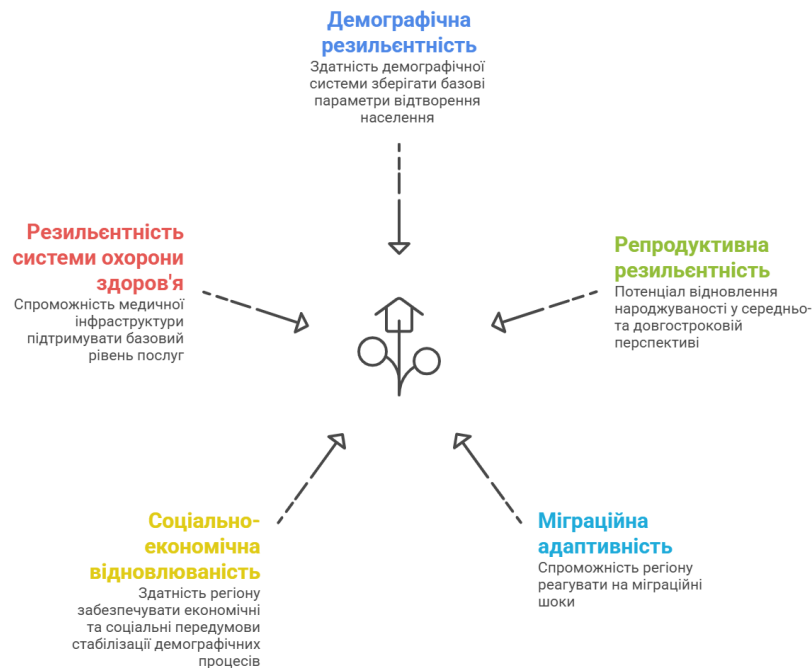

Рис. 1. Компоненти соціально-демографічної резильєнтності

Примітка. Складено авторами

Третій блок – міграційна адаптивність – характеризує спроможність регіону реагувати на міграційні шоки, пов'язані з масовим внутрішнім переміщенням населення та зовнішньою вимушеною міграцією. У межах цього виміру резильєнтність визначається не лише масштабами міграційних потоків, а й здатністю територій інтегрувати переміщених осіб і створювати умови для потенційного повернення населення.

Четвертий блок – соціально-економічна відновлюваність – відображає здатність регіону забезпечувати економічні та соціальні передумови стабілізації демографічних процесів. Він охоплює характеристики ринку праці, рівень доходів населення, доступ до освіти та соціальних послуг, що формують матеріальну основу відновлення людського потенціалу у повоєнний період.

П'ятий блок – резильєнтність системи охорони здоров'я – характеризує спроможність медичної інфраструктури підтримувати базовий рівень послуг для населення за умов перевантаження та руйнувань. Стан системи охорони здоров'я є ключовим чинником збереження людського потенціалу, зниження надсмертності та підтримки якості життя населення у кризових умовах.

Запропонована блокова структура не передбачає негайного формування інтегрального кількісного показника, а слугує методологічною основою для подальшої формалізації інструментарію оцінювання соціально-демографічної резильєнтності. У межах цієї статті вона використовується для концептуального аналізу просторових відмінностей та ідентифікації ключових напрямів впливу на демографічне відновлення регіонів України. Подальша розробка інтегрального індексу та його емпірична апробація на регіональних даних становлять предмет окремого дослідження.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У статті запропоновано концептуально-методологічний підхід до аналізу регіональних вимірів соціально-демографічної резильєнтності України в умовах війни та повоєнного відновлення. Обґрунтовано доцільність переходу від фрагментарного аналізу окремих демографічних показників до структурованого соціально-демографічного підходу, що враховує взаємодію демографічних процесів, соціально-економічних умов та інституційної спроможності регіонів. Запропонована блокова структура соціально-демографічної резильєнтності формує аналітичну рамку для інтерпретації просторових

диспропорцій та дозволяє ідентифікувати ключові напрями впливу на відновлення людського потенціалу без опори на повноцінні емпіричні розрахунки, що є принципово важливим за умов обмеженої доступності статистичних даних.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з поетапною формалізацією інструментарію оцінювання соціально-демографічної резильєнтності, зокрема з уточненням системи показників для кожного з виокремлених блоків та розробленням інтегрального індексу для міжрегіональних порівнянь. Подальша емпірична апробація запропонованого підходу на основі оновлених статистичних і адміністративних даних дозволить перейти від концептуального аналізу до кількісного вимірювання просторових відмінностей резильєнтності та обґрунтування регіональних пріоритетів демографічної політики у повоєнний період.

Список використаних джерел

1. A Framework for the Assessment of Population Risk and Resilience (DECA). New York: UNFPA, 2022. URL: <https://www.unfpa.org>.
2. Carlson J. L., Doyle J. Resilience: Theory and Applications. Argonne: Argonne National Laboratory, U.S. Department of Energy, 2012. URL: <https://surl.li/lynmwn>.
3. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Demographic Change in Europe – A Toolbox for Action. Brussels: European Commission, 2023. URL: <https://surl.li/iymysj>.
4. Demographic Resilience Dashboard. Luxembourg: Eurostat, 2024. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat>.
5. Demographic Resilience Programme: Brochure and Method Notes. Istanbul: UNFPA Eastern Europe and Central Asia, 2024. URL: <https://eeca.unfpa.org>.
6. Demographic Resilience Programme for Europe & Central Asia. UNFPA Eastern Europe and Central Asia Regional Office. URL: <https://surl.lt/nlgvtw>.
7. Demographic Resilience in Times of Crisis: Ukraine Case Study. Kyiv: UNFPA Ukraine, 2024. URL: <https://ukraine.unfpa.org>.
8. Kruk M. E., Ling E. J., Bitton A., Cammett M., Cavanaugh K., Lipsitz S. R. Building Resilient Health Systems: A Proposal for a Resilience Index. *BMJ*, 2017, Vol. 357, j2323. DOI: <https://doi.org/10.1136/bmj.j2323>.
9. Masten A. S. Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychologist*, 2001, Vol. 56, No. 3, pp. 227–238. URL: <https://surl.li/dgdhkr>.
10. Masten A. S., Barnes A. J. Resilience in Children: Developmental Perspectives. *Children*, 2018, Vol. 5, No. 7, Art. 98. DOI: <https://doi.org/10.3390/children5070098>.
11. Oktaviany M., et al. The Role of Social Capital in Disaster Resilience: A Comparative Study of Urban and Rural Areas. *Indonesian Journal of Studies on Humanities, Social Sciences, and Education*, 2024, Vol. 1, No. 2, pp. 77–92. URL: <https://www.ijhsed.com/index.php/ijhsed/article/view/15>.
12. Resilience – Conceptual Framework and Reports. Luxembourg: European Commission, Joint Research Centre, 2021. URL: <https://joint-research-centre.ec.europa.eu>.
13. Weitzel E. C., Glaesmer H., Hinz A., et al. What Builds Resilience? Sociodemographic and Social Correlates in the Population-Based LIFE-Adult Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 2022, Vol. 19, No. 15, Art. 9601. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph19159601>.
14. Гладун О., Курило І., Шушпанов Д., Аксьонова С., Позняк О. Концептуальні засади дослідження демографічної резильєнтності українського суспільства. *Демографія та соціальна економіка*, 2024, № 4(58), С. 45–64. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2024.04.045>.
15. Шушпанов Д. Г. Повоєнне відновлення системи охорони здоров'я в контексті досягнення демографічної резильєнтності: уроки та перспективи. *Теорія і практика розбудови екосистеми соціальної сфери в умовах повоєнного відродження України*: зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17–18 квітня 2024 р.). Київ: КНЕУ, 2024. С. 398–401.

References

1. UNFPA. (2022). *A framework for the assessment of population risk and resilience (DECA)*. New York: United Nations Population Fund. Retrieved May 10, 2025, from <https://www.unfpa.org>.
2. Carlson, J. L., & Doyle, J. (2012). *Resilience: Theory and applications*. Argonne National Laboratory, U.S. Department of Energy. Retrieved May 10, 2025, from <https://surl.li/lynmwn>.
3. European Commission. (2023). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Demographic change in Europe – a toolbox for action*. Brussels. Retrieved May 10, 2025, from <https://surl.li/iymysj>.
4. Eurostat. (2024). *Demographic resilience dashboard*. Luxembourg. Retrieved May 10, 2025, from <https://ec.europa.eu/eurostat>.
5. UNFPA Eastern Europe and Central Asia. (2024). *Demographic resilience programme: Brochure and method notes*. Istanbul. Retrieved May 10, 2025, from <https://eeca.unfpa.org>.
6. UNFPA Eastern Europe and Central Asia Regional Office. (2024). *Demographic resilience programme for Europe & Central Asia*. Retrieved May 10, 2025, from <https://surl.li/nlgvtw>.
7. UNFPA Ukraine. (2024). *Demographic resilience in times of crisis: Ukraine case study*. Kyiv. Retrieved May 10, 2025, from <https://ukraine.unfpa.org>.
8. Kruk, M. E., Ling, E. J., Bitton, A., Cammett, M., Cavanaugh, K., & Lipsitz, S. R. (2017). Building resilient health systems: A proposal for a resilience index. *BMJ*, 357, j2323. <https://doi.org/10.1136/bmj.j2323>.
9. Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychologist*, 56(3), 227–238. Retrieved May 10, 2025, from <https://surl.li/dgdhkr>.
10. Masten, A. S., & Barnes, A. J. (2018). Resilience in children: Developmental perspectives. *Children*, 5(7), Art. 98. <https://doi.org/10.3390/children5070098>.
11. Oktaviani, M., et al. (2024). The role of social capital in disaster resilience: A comparative study of urban and rural areas. *Indonesian Journal of Studies on Humanities, Social Sciences, and Education*, 1(2), 77–92. Retrieved May 10, 2025, from <https://www.ijhsed.com/index.php/ijhsed/article/view/15>.
12. European Commission, Joint Research Centre. (2021). *Resilience – conceptual framework and reports*. Luxembourg. Retrieved May 10, 2025, from <https://joint-research-centre.ec.europa.eu>.
13. Weitzel, E. C., Glaesmer, H., Hinz, A., et al. (2022). What builds resilience? Sociodemographic and social correlates in the population-based LIFE-Adult Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(15), Art. 9601. <https://doi.org/10.3390/ijerph19159601>.
2. Gladun, O., Kurylo, I., Shushpanov, D., Aksyonova, S., & Pozniak, O. (2024). Kontseptualni zasady doslidzhennia demohrafichnoi rezyliientnosti ukrainskoho suspilstva [Conceptual foundations of the study of demographic resilience of Ukrainian society]. *Demography and Social Economy*, 4(58), 45–64. <https://doi.org/10.15407/dse2024.04.045> [in Ukrainian].
3. Shushpanov, D. H. (2024). Povoienne vidnovlennia systemy okhorony zdorovia v konteksti dosiahnennia demohrafichnoi rezyliientnosti: uroky ta perspektyvy [Post-war recovery of the healthcare system in the context of achieving demographic resilience: lessons and prospects]. In *Teoriia i praktyka rozbudovy ekosystemy sotsialnoi sfery v umovakh povoiennoho vidrodzhennia Ukrainy*: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (Kyiv, April 17–18, 2024) (pp. 398–401). Kyiv: Kyiv National Economic University. [in Ukrainian].

Статтю отримано 14.04.2025